

**Stav Evropske mreže ombudsmana za decu¹
"Deca u pokretu - deca na prvom mestu!"**

**usvojen na 17. zasedanju Generalne skupštine Evropske mreže ombudsmana za decu
27. 09. 2013. godine u Briselu**

Mi, nezavisne evropske institucije za prava deteta,² članice Evropske mreže ombudsmana za decu, izražavamo duboku zabrinutost zbog položaja „dece u pokretu“ u našim zemljama i značajnih slabosti evropskih, nacionalnih i lokalnih politika u odgovoru na potrebe i interese ove dece.

„Deca u pokretu“ su sva deca koja se sele iz svojih država porekla u evropske države ili na njihovu teritoriju, tražeći uslove za opstanak, sigurnost, bolje uslove života, obrazovanje, ekonomske mogućnosti, radi zaštite od eksploatacije i nasilja, spajanja porodica ili usled kombinacije ovih faktora. Ona putuju sa porodicom ili samostalno ili sa osobama koje nisu deo njihovih porodica. Ona traže azil, žrtve su trgovine ljudima ili su migranti bez ikakvih dokumenata. Položaj dece u pokretu različit je u različitim fazama njihovog putovanja, a deca se suočavaju sa različitim situacijama u kojima su posebno ranjiva³.

Snažno naglašavamo potrebu potpunog usklađivanja postojećih zakona, politika i praksi širom Evrope sa Konvencijom UN o pravima deteta i njenim fakultativnim protokolima, kao i sa drugim relevantnim međunarodnim instrumentima i standardima, pre svega onima koji se odnose na „deca u pokretu“.

Podsećamo na *Stav Evropske mreže ombudsmana za decu iz 2006. godine o obavezama država prema deci bez pratnje*, na *Opšti komentar Komiteta UN za prava deteta br. 6 (2005. god.) o postupanju sa decom bez pratnje i decom odvojenom od roditelja/staratelja van zemlje porekla*, kao i na *Izveštaj Komiteta za prava deteta o „pravu svakog deteta u kontekstu međunarodnih migracija“* (Dan opšte diskusije, septembar 2012. godine).

Imajući u vidu velike izazove usled aktuelne ekonomske krize, Evropska mreža ombudsmana za decu naglašava da pritisci na javne budžete ne smeju postati prepreka za izvršavanje međunarodnih obaveza koje države članice imaju u odnosu na decu, a posebno u odnosu na „deca u pokretu“ koja su naročito ranjiva.

Evropska mreža ombudsmana za decu uvažava činjenicu da su okolnosti u kojima se „deca u pokretu“ mogu naći veoma raznolike i kompleksne i da zahtevaju mnogostrane, sveobuhvatne i holističke pristupe. U tom smislu, članice Evropske mreže ombudsmana za

¹ eng. European Network of Ombudspersons for Children - ENOC

² eng. European Independent Children's Rights Institutions

³ Definicija sadržana u dokumentu Evropskog foruma za prava deteta (2012) -

http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/background_cps_children_on_the_move_en.pdf

decu smatraju da, na evropskom, nacionalnom i lokalnom planu, treba usvojiti, primeniti i podržati sledeće mere i preporuke:

1. „Deca u pokretu“ su pre svega - deca. U skladu sa tim, osnovni principi prava deteta moraju biti linija vodilja prilikom donošenja, primene i praćenja primene zakona, politika, procedura i praksi koje se odnose na „deca u pokretu“.

Ključne principe postavila je Konvencija o pravima deteta:

- pravo deteta na nediskriminaciju;
- pravo da najbolji interesi deteta budu od primarnog značaja u svim aktivnostima i odlukama koje se deteta tiču;
- pravo deteta na život, opstanak i razvoj;
- pravo deteta da, u svim stvarima koje ga se tiču, slobodno izrazi svoje mišljenje, koje će biti uzeto u obzir u skladu sa njegovim/njenim uzrastom i zrelošću.

Posebno je važno obezbediti pravo „dece u pokretu“ da slobodno izraze svoje mišljenje u svim procedurama i postupcima odlučivanja, a detetu - po potrebi - obezbediti nezavisnog prevodioca. Mišljenje deteta potrebno je razmotriti sa dužnom pažnjom, imajući u vidu njegov/njen uzrast i zrelost.

2. „Deci u pokretu“ potrebno je obezbediti odgovarajuće, detetu prilagođene, uslove prijema, uključujući i slučajeve intra-evropskih migracija. To je osnovni preduslov za ostvarivanje i zaštitu svih ostalih prava ove dece.

Konkretnije, odmah po dolasku deci je potrebno, na jeziku koji razumeju, pružiti specifične i sveobuhvatne informacije o njihovim pravima koja im garantuju nacionalni i međunarodni propisi. Takođe im je potrebno obezbediti pristup obrazovanju i zdravstvenim uslugama, u istom obimu kao i drugoj deci koja podležu pravnom sistemu države prijema. Pristup ovim pravima je od krucijalnog značaja za integraciju dece u društvo države prijema.

Migracione politike u odnosu na „deca u pokretu“ moraju da obuhvata niz mera koje prevazilaze mere granične kontrole i borbe protiv ilegalnih migracija. Potrebno je da države uspostave trajna rešenja koja uvažavaju ljudska prava i prava deteta i koja su zasnovana na holističkim, personalizovanim i fleksibilnim merama koje su usklađene sa najboljim interesima deteta kao osnovnim načelom celog procesa.

3. Osobe koje rade sa „decom u pokretu“ (pripadnici policije, pravosudnih organa, ispitivači, prevodioci, socijalni radnici, carinici i drugi) moraju biti adekvatno obučeni u oblasti prava deteta i osposobljeni da adekvatno odgovore na znake straha ili patnje.

4. Procena uzrasta vrši se u skladu sa najboljim interesima deteta i sa ciljem da se detetu obezbede sva prava koja mu/joj pripadaju. Procena uzrasta vrši se prevashodno na osnovu dokumenata. Ukoliko ona nisu dovoljna, dalje ispitivanje preduzeće se kao mera poslednjeg izbora i u slučaju ozbiljne sumnje u vezi sa uzrastom deteta. Procenu će, u što kraćem roku i u prisustvu staratelja, izvršiti nezavisni eksperti u oblasti medicine i socijalne zaštite. Do

okončanja postupka procene uzrasta, svaka osoba koja tvrdi da je dete smatraće se detetom i prema njoj će se na takav način i postupati.

Procena uzrasta treba da obuhvati procene fizičke, socijalne i psihološke zrelosti, a tehnike koje se primenjuju treba da poštuju detetovu kulturu, dostojanstvo i fizički integritet. Naročito treba imati u vidu da su neki postupci procene fizičke zrelosti posebno stresni, invazivni ili traumatični za dete. Evropska mreža ombudsmana za decu izražava ozbiljnu zabrinutost zbog upotrebe rentgenskog zračenja, imajući u vidu negativne posledice po detetovo zdravlje, negativne stavove stručnjaka u oblasti medicine o njihovoj prihvatljivosti i efikasnosti, kao i sumnje u njihovu pouzdanost i tačnost.

Dete je potrebno u punoj meri informisati o procesu procene uzrasta i njegovim posledicama. Detetovo mišljenje potrebno je razmotriti sa dužnom pažnjom u skladu sa njegovim/njenim uzrastom i zrelošću, a kada su medicinske/fizičke pretrage neophodne potrebno je zatražiti i pribaviti saglasnost u punoj meri informisanog deteta.

Odbijanje osobe da se podvrgne proceni uzrasta ne sme biti jedini osnov za zaključak da je reč o odrasloj osobi. Javne vlasti dužne su da procene da li je odbijanje motivisano nekim drugim razlozima, a ne pretpostavljenim godinama života te osobe.

U svakom slučaju potrebno je obezbediti mogućnost korišćenja pravnih lekova na izvršenu procenu uzrasta, uz obezbeđivanje razumnog vremenskog perioda u kome bi osoba mogla da obezbedi potrebne dokaze da nije dostigla zrelo doba/punoletstvo. Tokom ovog postupka a do donošenja konačne odluke, puna zaštita mora biti obezbeđena.

S obzirom na postojanje različitih tehnika procene uzrasta, Evropska mreža ombudsmana za decu poziva evropske vlasti (Evropsku uniju/Savet Evrope) da razvije i promoviše dobre prakse. U svim slučajevima kolizije rezultata različitih praksi, načelo povoljnije odluke i procene će uvek prevagnuti. Dodatno, na osnovu utvrđenih dobrih praksi, Evropska unija treba da razmotri usvajanje pravila o međusobnom priznavanju odluka o proceni uzrasta, između država članica Evropske unije.

Imajući u vidu uticaj procene uzrasta na status deteta - od pune zaštite deteta do elementarne ili nikakve zaštite odrasle osobe - države treba da razmotre usvajanje odgovarajućih mera za postepen prelazak iz statusa deteta u status odrasle osobe.

5. Detetu bez pratnje ili detetu odvojenom od roditelja će, odmah po dolasku, biti postavljen nezavisni i obučeni staralac koji će detetu pružiti podršku i zaštitu, do spajanja deteta sa porodicom ili adekvatnog zbrinjavanja. Staralac, koji je postavljen radi zaštite detetovih prava i najboljih interesa, treba da se stara da nadležni organi obezbeđuju prava deteta i vode računa o potrebama i dobrobiti deteta. Staralac treba da ima ovlašćenje da dete zastupa u svim postupcima odlučivanja, ukoliko je dete sa tim saglasno⁴.

⁴ Detetu treba da bude pružena mogućnost da odbije ili traži zamenu postavljenog staraoca. Detetu treba obezbediti da slobodno izrazi razloge za takvo odbijanje.

U svim administrativnim ili sudskim postupcima, svakom detetu potrebno je obezbediti, bez naknade, prevodioca i pravnog savetnika koji su obučeni u radu sa decom i mladima.

6. Deci bez pratnje i deci odvojenoj od roditelja/staratelja ne sme biti odbijen ulazak u zemlju, u skladu sa načelom zabrane proterivanja koje proizilazi iz međunarodnih instrumenata za zaštitu ljudskih prava, humanitarnog prava i prava izbeglica.

Svaka odluka doneta na osnovu pravila Dablin II i III⁵, a koja se odnosi na decu bez pratnje koja traže azil, mora biti u skladu sa nedavnim odlukama Suda pravde, koji je naglasio da su najbolji interesi deteta od primarnog značaja u svim odlukama država članica koje se donose na osnovu „Dablin“ pravila. Sledstveno, Sud konstatuje da „u slučaju kada maloletnik bez pratnje, koji nema članove porodice nastanjene na teritoriji države članice, podnese zahtev za azil u više država članica, država članica u kojoj se maloletnik nalazi nakon podnošenja zahteva za azil smatra se „nadležnom državom članicom“ za razmatranje podnetog zahteva (Evropski sud pravde, 06. 06. 2013. god, C-648/11⁶).

7. U zaštiti „dece u pokretu“ mora se posebno imati u vidu pravo deteta na zaštitu od fizičkog i psihičkog nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, kao i od svih oblika seksualnog i svakog drugog iskorišćavanja.

Potrebno je da se detetu, odmah po dolasku i u skladu sa specifičnim potrebama „dece u pokretu“, obezbedi posebna briga i nega, u obrazovnom, psihološkom i zdravstvenom smislu.

Deca žrtve trgovine ljudima su posebno ranjiva grupa „dece u pokretu“. Odgovor većine država na trgovinu decom, međutim, i dalje je usmeren na imigracioni status deteta i njegov/njen zahtev za azil - pružanje zaštite detetu žrtvi često je na drugom mestu.

Povratak u zemlju porekla, bez odgovarajuće podrške i prethodnog razmatranja detetovih najboljih interesa, često dovodi dete u rizik da ponovo postane žrtva trgovine ljudima. Potrebno je, bez odlaganja, ratifikovati, u nacionalna zakonodavstva ugraditi i u punom obimu primeniti relevantne instrumente i standarde (na nivou Saveta Evrope i Evropske unije) koji se odnose na trgovinu ljudima, a posebno na decu žrtve.

8. Evropska mreža ombudsmana za decu ponovo naglašava svoje čvrsto protivljenje svakom vidu lišavanja slobode kada su u pitanju deca, bez obzira da li su ona u pratnji odraslih ili ne i bez obzira na postupak u kome učestvuju (po zahtevu za azil ili radi povratka u zemlju porekla ili radi upućivanja na najbliži evropski granični prelaz).

Evropska mreža ombudsmana za decu poziva sve evropske i nacionalne predstavnike vlasti i pravnih sistema da razmenjuju informacije i dobre prakse koje su alternativa lišenju slobode.

⁵ Uredba (ES) br. 343/2003 (Regulation (EC) No 343/2003), 18. 02. 2003.

⁶ European Court of Justice, 6 June 2013, C-648/11

Razvoj i primena alternativnih mera treba da bude jedan od prioriteta za nacionalne i evropske donosioce odluka.

Evropska mreža ombudsmana za decu ističe zabrinutost zbog politika koje su usmerene ka kriminalizaciji migracija i naglašava da „deca u pokretu“ ne smeju biti izložena krivičnim procedurama isključivo zbog svog imigracionog statusa, odnosno u slučajevima kada je njihovo učešće u kriminalnim aktivnostima rezultat eksploatacije.

Evropska mreža ombudsmana za decu poziva evropske države i institucije da obezbede da njihove politike, zakoni i prakse budu usaglašeni sa relevantnim instrumentima zaštite dece, pre svega sa Konvencijom UN o pravima deteta.

Evropska mreža ombudsmana za decu ističe da je nužno obezbediti posebnu pažnju i zaštitu „deci u pokretu“, imajući u vidu njihovu ranjivost, posebno ranjivost dece koja su odvojena od svoje porodice i bez pratnje.

Evropska mreža ombudsmana za decu poziva institucije Evropske unije da, u skladu sa svojim nadležnostima, poklone dužnu pažnju pravima i zaštiti deteta.

U tom kontekstu, Evropska mreža ombudsmana za decu naglašava ključnu ulogu Evropske komisije koja prati primenu pravila Evropske unije u državama članicama. Evropska mreža ombudsmana za decu zahteva da Evropska komisija pokreće postupke zbog kršenja pravila svaki put kada su povređena prava dece.